

НАУКОВА РОБОТА

на тему:

**« Соціально-виховний потенціал
центрів розвитку дитини»**

2017 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади діяльності дитячих центрів розвитку	5
1.1. Нормативно - законодавче регулювання діяльності розвиваючих закладів для дітей	5
1.2. Зарубіжний досвід організації дозвіллевих та виховних центрів для дітей дошкільного віку.....	9
РОЗДІЛ 2. Соціальне виховання як напрям діяльності дитячих центрів...16	
2.1. Соціально - педагогічна виховна система центрів розвитку дитини.....	16
2.2. Соціальне виховання як формуючий елемент особистісного потенціалу та соціальних якостей у дітей.....	19
ВИСНОВКИ	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	26

ВСТУП

Актуальність дослідження. Доведено, що найголовніше в розвитку дитини закладається до шести років і власне ранній розвиток – це фундамент успішності дитини в майбутньому. Більшість батьків в прагненні дати своєму малюкові найкраще з самого раннього віку дбають не тільки про його здоров'я, а й докладають максимум зусиль для його інтелектуального, психічного і соціального розвитку. Не менш актуальним, ніж питання раннього розвитку, є і підготовка до школи, адже від цього залежить, наскільки успішною дитина буде в майбутньому. Зважаючи на це, в сучасних умовах багатовекторності виховних впливів на індивіда саме на батьків покладається особлива відповідальність за підбір тих виховних інститутів, форм, від яких залежатиме формування особистості їх дитини. Традиційні дошкільні заклади уже давно не задовольняють усе зростаючі запити батьків та дітей, тому поява інноваційних виховних закладів є закономірною. Сучасні центри розвитку для дітей забезпечують увесь комплекс виховного і педагогічного впливу на дитину.

Зважаючи на вищесказане дана наукова робота є актуальною і своєчасною. Слід особливо наголосити, що дана робота звернена на дослідження соціально-виховного потенціалу дитини, а центр розвитку є одним із засобів його актуалізації з огляду на виокремлення пріоритетних напрямів діяльності та ряду переваг у порівнянні з іншими дошкільними закладами.

Важливість та актуальність проблеми викликають постійну зацікавленість у дослідників, що знаходить відображення у науковій літературі. Вагомий внесок у вивчення питання розвитку, виховання і навчання дітей раннього віку здійснено Н. Аксаріною, В. Аванесовою, М. Кольцовою, Н. Фігуриним. Проблема соціального виховання є предметом вивчення таких науковців, як Т. Алексеєнко, О. Безпалько, М. Галагузова, М. Горячов, І. Зверєва, А. Капська, О. Кузьменко, Л. Коваль.

На сучасному етапі закономірності розвитку особистісного, зокрема творчого потенціалу дітей є предметом наукових досліджень досліджень М. Врубльовської, М. Коновальчук та О. Вашкевич.

Об'єкт дослідження – центри раннього розвитку дитини як соціально-виховний інститут.

Предмет дослідження – процес формування соціальних якостей і особистісного потенціалу дітей раннього віку в умовах в центрів дитячого розвитку.

Мета дослідження: проаналізувати соціально-виховні можливості центрів розвитку дитини.

Для досягнення поставленої мети вирішується ряд **завдань:**

1. Проаналізувати становлення центрів розвитку дитини в нормативно-правовому контексті.
2. Охарактеризувати соціально-педагогічну виховну систему закладів розвитку;
3. Обґрунтувати вплив центрів розвитку дитини на формування соціальних якостей у дошкільників.
4. Розкрити роль соціального виховання у розкритті особистісного потенціалу дитини дошкільного віку.

У ході розв'язання поставлених завдань використовувались такі **методи:** *теоретичні* – аналіз наукової літератури, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення; *емпіричні* – інтерв'ювання, анкетування, бесіди, опитування, експеримент, спостереження, тестування.

Теоретичне значення дослідження полягає у аналізі науково-теоретичної та методичної бази досліджень, спрямованих на вивчення соціально-виховного потенціалу дітей; вивченні зарубіжного досвіду в обґрунтуванні педагогічних засад реалізації виховного потенціалу закладів.

Практичне значення дослідження полягає в обґрунтуванні важливості впливу центрів розвитку дитини на формування соціальних якостей у дошкільників.

РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади діяльності дитячих центрів розвитку

1.1. Нормативно-законодавче регулювання діяльності розвиваючих закладів для дітей

Законом України «Про дошкільну освіту», Національною доктриною розвитку освіти в Україні передбачено забезпечення прискореного, випереджувального інноваційного розвитку освіти, створення умов для розвитку, самоствердження та творчої самореалізації особистості протягом життя. Ці завдання набувають особливої актуальності в умовах сьогодення та реалізуються через комплекс заходів, спрямованих на виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, на формування гармонійної особистості дитини, набуття нею соціального досвіду.

В Україні система державної дошкільної освіти відкриває можливості для загального розвитку дітей дошкільного віку, в тому числі й повноцінної їх підготовки до школи. При цьому центри розвитку є додатковими суб'єктами розвивального впливу на дитину. Керуючись нормативно-законодавчою базою, відповідно до ст. 12 Закону України «Про дошкільну освіту», відділом дошкільної, початкової та спеціальної освіти департаменту загальної середньої та дошкільної освіти розроблено проект **Положення про дошкільний навчальний заклад (центр розвитку дитини)**. Стосовно Статті 1 даного Положення зазначається, що центр розвитку дитини (далі – Центр) є дошкільним навчальним закладом, в якому забезпечується фізичний, розумовий і психологічний розвиток, корекція фізичного та розумового розвитку, оздоровлення дітей віком від двох місяців до шести (семи) років, які відвідують інші дошкільні навчальні заклади чи виховуються вдома.

Центр розвитку дитини – навчальний заклад, який створюється для дітей віком від 2 місяців до 6 (7) років [2].

Центр у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», іншими законодавчими актами, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами МОН, інших центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої

влади та органів місцевого самоврядування, цим Положенням та статутом центру, який розробляється на підставі Примірного статуту дошкільного навчального закладу, затвердженого МОН України 24.04.2003 р.

У 2008-2009 рр. було прийнято рішення щодо виконання Указу Президента України «Про заходи щодо забезпечення захисту прав і законних інтересів дітей» від 05.05.2008 № 411/2008, запропоновано у галузі дошкільної освіти здійснити важливі кроки до поліпшення якості наданих освітніх послуг, зокрема: найбільш повного охоплення дітей відповідного віку дошкільною освітою; максимального охоплення дошкільною освітою дітей 5-річного віку; оптимізації та розвитку мережі дошкільних навчальних закладів з урахуванням прогнозованих демографічних змін (відновлення діяльності закладів, які призупинили свою роботу, введення в дію нових закладів, створення закладів нового типу тощо); розширення мережі груп розвивального характеру; сприяння інтеграції дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, у дошкільні навчальні заклади (групи) загального розвитку [1, с. 24].

Мова навчання і виховання у центрі розвитку дитини визначається відповідно до **Конституції України і Закону України «Про мову»**. Створення, ліквідація, реорганізація центру розвитку дитини незалежно від підпорядкування, типів і форм власності здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Центри розвитку дитини можуть створюватись на базі функціонуючих дошкільних чи інших навчальних закладів, у новостворених та інших приміщеннях, будівлях з урахуванням соціально-економічних, національних, культурно-освітніх і мовних потреб за наявності дітей відповідного віку, необхідної матеріально-технічної, методичної бази, педагогічних кадрів, а також з дотриманням санітарно-гігієнічних та інших норм і правил.

Заклад розвитку дитини у встановленому порядку може здійснювати міжнародне співробітництво відповідно до нормативно-правових актів. Також він є юридичною особою і діє на підставі Статуту, який затверджується

засновником (власником) за погодженням з відповідним органом управління освітою і реєструється місцевим органом виконавчої влади. Центр розвитку дитини має печатку і штамп встановленого зразка, бланки з власними реквізитами, реєстраційний рахунок в органах Державного казначейства (для державних і комунальних закладів), рахунки в банках (для приватних закладів), а також визначається юридичною особою з дня реєстрації його Статуту.

Питання призначення на посаду керівника центру розвитку дитини, його права і обов'язки регулюються Законом України «Про дошкільну освіту» та іншими нормативно-правовими документами.

Навчально-виховні програми та інші нормативно-правові документи, що регулюють діяльність центрів розвитку дитини:

- «Оберіг», програма розвитку дітей від пренатального періоду до трьох років (наук. кер. Богуш А. М.);
- «Впевнений старт», програма розвитку дітей старшого дошкільного віку (авт. кол.: Андрієтти О. О., Голубович О. П. та ін.);
- «Я у Світі» (нова редакція), програма розвитку дитини дошкільного віку (наук. кер. Кононко О. Л.);
- інструктивно-методичні рекомендації Лист МОН України від № 1/9-249 від 20 травня 2015 року «Про організацію освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році»;
- Лист Міністерства освіти і науки України від 17.08.2005 № 1/9-431 «Про організацію короткотривалого перебування дітей у дошкільних навчальних закладах».
- інструктивно-методичні рекомендації «Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі»;
- Лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України від 26.07.2010 р. № 1.4/18 – 3082.

Щодо інших важливих нормативно-правових актів, то тут слід згадати **Конвенцію ООН про права дитини** – міжнародний правовий документ, комплексна угода, яка зобов'язує країни, котрі її ратифікували, вжити заходів

щодо забезпечення та захисту прав дітей. Конвенція ООН про права дитини закріплює нове сприйняття дітей. Дитина визначається як суб'єкт права, здатний формулювати й висловлювати думки, брати участь у прийнятті рішень і впливати на події, бути партнером у процесах соціальних перетворень. У статті 31 Конвенції про права дитини йдеться, що дитина має право на участь у культурному і творчому житті, іграх, дозвілєвих заходах, які відповідають її віку, право на творчий розвиток.

Щоб сформувати особистість, треба розвивати в ній здатність до самостійності, активності, творчості. Найбільш сприятливі умови для розвитку дитячої творчості різного напрямку (естетичної, технічної, наукової тощо) є у дошкільних і позашкільних навчально-виховних закладах, метою яких є забезпечення потреб дитини у творчій самореалізації, створення умов для організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я [3].

Важливим регулятивним документом є **програма Всебічного розвитку дитини «Крок за кроком»**, яка базується на переконанні, що діти розвиваються в унікальний та індивідуальний спосіб. Діти приходять у центри розвитку із власними інтересами та потребами, індивідуальними стилями навчання і здібностями. Програма «Крок за кроком» сприяє організації навчального середовища, яке дає можливість дітям досліджувати матеріали, здійснювати свідомий вибір та переживати успіх. Середовище у програмі «Крок за кроком» – це динамічне середовище, яке постійно змінюється, щоб враховувати інтереси кожної дитини та її рівень розвитку.

Концепція центру розвитку дитини «Гармонія» націлена на вирішення проблеми гармонійного розвитку особистості дошкільника шляхом формування у нього цілісної картини світу, життєвої компетентності та особистої культури. Дана Концепція передбачає надання навчально-виховному процесу комплексного, поступального та системного характеру, дає можливість забезпечувати абсолютно новий рівень розвитку дитини, прокладає стратегічний напрям у роботі, допомагає поєднати поставлені цілі та очікуваний

результат, спрямовує педагогічний процес на врахування унікальності кожного вихованця, що необхідно, насамперед, для успішного розвитку дитини, здобуття нею життєвого досвіду та формування життєвої компетенції відповідно до потреб, можливостей та здібностей.

Концепція розвитку ЦРД «Гармонія» – це концепція гуманітарно-пошукового та морально-ціннісного напрямку, який базується на урахуванні індивідуальних задатків, можливостей та здібностей кожної дитини, на принципах гармонійного поєднання індивідуального розвитку, виховання та навчання. Під час формування життєвої компетентності дошкільника, цілісної картини світу та особистісної культури малюка належна увага приділяється індивідуальній підготовленості дітей до сприйняття нового, створенню належного розвивального предметно-ігрового середовища, особливостей сімейного виховання [1, с.16]. Розроблена Концепція відповідає Закону України «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненту; передбачає неперервність і доступність у єдиній системі освіти, створення належних умов для її реалізації.

1.2. Зарубіжний досвід організації дозвіллєвих та виховних центрів для дітей дошкільного віку

Дозвілля – особлива сфера, де діти задовольняють свої потреби у пізнанні нового й цікавого, це зона активного спілкування, що задовольняє особисті інтереси, потреби в контактах. Такі форми дозвілля як заняття в центрах розвитку, дитячих клубах, колективні ігри та розваги створюють простір для розвитку товаришування, психологічної сумісності дітей. Одним із напрямів діяльності центрів для дітей є змістовне культурне використання вільного часу. У центрах проводиться величезна робота з метою навчити дітей користуватися своїм вільним часом, надати широкий вибір занять, розвинути інтереси, проявити й розвинути таланти різноманітної спрямованості [30, с. 21].

У США на розвиток системи дошкільного виховання вплинула реалізація програми «Хад Старт» (1965 р.), яка передбачала збільшення асигнувань на створення дошкільних закладів, зокрема центрів розвитку. Сьогодні

відвідування таких закладів є нормою для дітей, які готуються до школи, такі заклади дбають передусім про інтелектуальний розвиток дитини, використовуючи програми розвивального навчання. Кожен штат США має свої освітні стандарти, а кожен заклад працює за власною програмою. Звичним є перебування 1-2 дітей із функціональними обмеженнями в групі дітей із нормальним розвитком. З особливими дітьми на основі індивідуальної програми працюють спеціальний педагог і вихователь. Така практика має на меті організацію спільної діяльності зі здоровими дітьми задля розвитку їхніх життєвих умінь. Як правило, це забезпечує позитивні результати. Діти вчаться жити в інтегрованому суспільстві, здобувають соціально-комунікативний досвід [16, с. 54].

Значна увага в дитячих центрах США приділяється розвитку дитячої творчості та обдарованості. Головна ідея центрів – надання дітям рівних можливостей. Загалом сучасна система дошкілля США посилила увагу до дітей саме раннього віку – про це свідчить прийнята термінологія («рання освіта», «раннє виховання»), мережа закладів, які працюють з малюками від народження, а також розробка низки програм для цієї категорії дітей: проект «ОПС – стратегії дошкільної освіти» (запроваджений альянсом «Від народження до п'яти»), «Шлях до успішного раннього навчання».

Уся система закладів культури США робить великий внесок у вирішення завдань із соціалізації дітей. Особливе місце в організації дозвілєвої діяльності дітей займають скаутські спільноти. Вони пристосовують свою діяльність до нових історичних умов, переглядають форми й методи роботи. У даний час скаутизм широко розвиває клубну діяльність. Американські клуби сьогодні – не тільки центри дозвілля для дітей. Вони стали найважливішими компонентами середовища, що ефективно беруть участь у соціалізації особистості, залученні її до норм і цінностей соціального мікросередовища. Завдання клубів полягає в посиленні впливу школи на особистість. Найбільш популярними клубами в США є віртуальні, комп'ютерні, клуби любителів ораторського мистецтва, клуб банківських та фінансових справ, клуб авіації та астронавтики» [7, с. 23].

Різноманітні форми й методи виховання в центрах охоплюють усі аспекти дозвілля дітей, що сприяє культурному збагаченню підростаючого покоління.

У **Ізраїлі** існують дошкільні установи різних типів:

1. «Маон Йом» – заклад, який можуть відвідувати діти віком від 3-х місяців до 5-ти років. Працюють такі заклади з 7-ої до 16-ої години. Вони перебувають під контролем Міністерства праці та Міністерства освіти, але є власністю різноманітних громадських неприбуткових організацій. Їх мета – підтримка працюючих жінок. Розмір оплати за утримання дитини встановлюється на повний навчальний рік і визначається залежно від доходів сім'ї.

2. «Мішпахтонім» (сімейні центри-ясла) – заклади, які приймають дітей віком від 1,5 року. Вони контролюються Міністерством праці. Працюють так само з 7-ої до 16-ої години, але за бажанням можна скористатися економ пропозицією, коли дитина буде перебувати в закладі лише до 13-ої години і батьки зможуть сплачувати менше коштів. Особливість таких закладів полягає в тому, що одночасно в садку не може перебувати більше 5-ти дітей. Більшість таких ясел знаходиться в приватних будинках. Оплата в них нижча, ніж у «Маон Йом».

3. «Паутон» – заклади, які призначені для найменших дітей (до 3-х років), і функціонують подібно до «Маон Йом» чи «Мішпахтонім». Цей тип закладу, як правило, утримує приватна особа, яка сама встановлює, які діти будуть прийняті і на якій основі. Зазвичай час роботи – з 8-ої до 12-ої чи 13-ої години дня.

У **Північній Ірландії** сформована чітко налагоджена структура освіти, заснована ще на кельтських традиціях. В основному всі заклади для розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку не фінансуються державою, оскільки не існує системи дитячих садків, а є система «playgroup», де діти проводять час під контролем професіоналів і батьків. Основними видами послуг для дітей є: регулярні центри сімейної опіки та ясла на повний робочий день; короткотривале перебування (півдня) дітей віком від 4-х до 6-ти років при початкових школах (для проведення з ними занять); ігрові групи; приватні

заклади, які працюють в основному на сесійній основі. Фактично в Північній Ірландії немає дитячих садків, а діють громадські організації, у яких батьки піклуються про дітей або разом із соціальним працівником, тобто під його контролем, або просто групою. На території Північної Ірландії функціонує 23 проекти, метою яких є впровадження якісних послуг у галузі раннього дитинства і батьківської освіти. Прикладом може слугувати діяльність найбільшої громадської організації NIPPA, яка була заснована в 1965 р. Вона опікується проблемами раннього дитинства та надає послуги батькам у створенні найбільш сприятливих умов для повноцінного розвитку дитини на різних етапах дошкільного дитинства [20, с. 145].

У **Великобританії** дошкільна освіта є первинною ланкою єдиної системи виховання і навчання. Діти раннього і дошкільного віку тут виховуються і розвиваються у державних і приватних дитячих установах (центри по догляду за дітьми; ігрові групи, клуби матері і дитини). Педагоги виходять з розуміння цілісності розвитку дитини, а тому навчання не розподіляється на предмети, а здійснюється комплексно і має тематичний характер. Вважається, що потенціал дитини розвивається у сприятливих умовах, де важливу роль відіграють відносини дитини з однолітками і дорослими: «освіта дитини – це насамперед результат її взаємодії з оточенням, куди входять люди, матеріали і знання» [19, с. 5].

Концепція англійської дошкільної освіти, що склалася за тривалу історію свого розвитку, характеризується великою кількістю різноманітних дошкільних закладів, а також їй притаманна особистісна спрямованість та індивідуальний підхід до дітей. Британські програми виховання направлені на розвиток особистості дитини, мотиваційних факторів, ініціативи до навчання. Тому традиційно освіта Великобританії вважається направленою на дитину, а не на освітній предмет або вчителя. Такий підхід обумовлений історією англійської освіти, на розвиток якого вплинули Руссо, Гребель, Монтессорі, які вважали необхідним розвивати індивідуальність дітей та захищати їх самостійність. Це

сприяло формуванню основних цілей дошкільної освіти: задоволення потреб кожної дитини, її інтересів, поваги до відмінностей між дітьми.

З 2000 р. у країні прийнято Програму-керівництво для базового ступеня (установи для дітей 3-5-ти років), у змісті якої визначено емоційну, особистісно-соціальну та сферу творчого розвитку дитини. Творчий розвиток відбувається у процесі засвоєння образотворчих і танцювальних умінь, формування музикальності, рольової гри, творчої розповіді. Характерно, що художньо-естетичні заняття проводяться не спеціалістами, а тому педагоги акцентують увагу на створенні збагаченого естетичними засобами середовища і допомагають дітям розкрити здібності шляхом наслідування.

Ранньому розвитку дітей у країні сприяло прийняття програми «Від народження до 3-х років – це важливо» (2002 р.) [4, с. 22]. Про естетичне виховання малюків дбають починаючи з зовнішнього оформлення центрів, що мають цікаві назви – «Джміль», «Симпатичні віконця» та інші. Відповідну тематику використовують і в оформленні кімнат, сайту дитячого закладу, в організації навчально-виховного процесу.

Найпоширенішим типом дошкільних закладів є ігрові групи, об'єднані в Асоціацію дошкільних ігрових груп. Фінансуються вони частково з державного бюджету, за рахунок благодійних внесків, а найбільше – батьками дітей. У них виховується до 70 % дітей віком 2-3 роки. Групи налічують від 6 до 40 дітей, працюють 2-3 години від двох до п'яти днів на тиждень. Керівники ігрових груп (часто ними є матері вихованців групи) обов'язково повинні мати спеціальну психолого-педагогічну підготовку.

Кожний дошкільний заклад самостійно формулює свої цілі: при цьому більшість орієнтується на соціальний, інтелектуальний, фізичний і творчий розвиток дітей. Основне – турбота про душевний комфорт дитини. З дітьми, навіть із зовсім маленькими, обговорюються усі питання. При цьому похвали тут щедро роздаються з будь-якого приводу і за будь-який, навіть найменший, успіх. Це істотно підвищує самооцінку маляти і сприяє розвитку упевненості в собі [4, с. 26].

Австралійська система освіти створювалась за зразком британської і такою вона залишається до сьогодні. До початкової її ланки входить дошкільна освіта, що реалізується завдяки впровадженню Національної стратегії розвитку раннього дитинства «Структура раннього навчання в Австралії: приналежність, сутність та становлення» (2008-2013 рр.). Дошкільна освіта не є обов'язковою у окремих штатах Австралії, де виховання і підготовка дітей є турботою батьків або здійснюється у дитячих клубах. Дошкільне навчання у дитячих садках Австралії спрямовується на надання дитині необхідних їй знань, умінь і навичок у ігровій діяльності, а також допомогу у розвитку її індивідуальних здібностей й нахилів, тому обов'язковий зміст навчання не визначається. Слід зазначити хорошу професійну підготовку фахівців дошкільної освіти (вчителі раннього дитинства, вчителі раннього дитинства зі ступенем бакалавра, няні, вихователі, асистенти вихователів) та їх особливе ставлення до дітей, що ґрунтується на глибокій повазі до дитячої особистості. Педагоги повністю дотримуються побажань батьків і не приймають ніяких рішень стосовно дитини без обговорення з ними. Батьки мають повну інформацію щодо дитячого закладу та особливостей виховання дитини у ньому – про це дбають міські центри, в яких до послуг батьків безкоштовні брошури і консультації фахівців [6, 191-192].

Одним з найкращих у світі вважається дошкільне виховання у **Франції**, що здійснюється у державному і приватному секторі. Функціонують спеціальні дитячі центри, де протягом повного дня з дитиною займаються та пропонують розваги і дозвілля розвивального характеру. [15, 99].

В **Угорщині** успішно функціонують заклади розвитку і догляду за дітьми: денні центри (призначені для дітей раннього та дошкільного віку і підпорядковані Міністерству молоді, сім'ї, суспільних відносин та рівних можливостей). Денні центри відвідують діти до 3-х років («bölcside») та діти від 3-х до 6-ти років («óvoda»). Що стосується встановлених на сьогодні в Угорщині державних стандартів, то максимальна кількість дітей у групі денного центру має становити не більше 7-ми осіб. На групу в центрі має припадати як

мінімум два працівники, хоча б один із них повинен мати освіту дитячого педагога чи працівника по догляду за дитиною («child care worker») [20].

Отож, аналіз систем закладів розвитку для дітей зарубіжних країн у аспекті раннього розвитку дітей дозволив зробити ряд висновків. Кожна країна має свої риси і специфіку у змісті й організації дошкільної освіти. Це стосується і виховання дітей раннього віку, яке для більшості країн на початку ХХІ ст. є одним з першочергових завдань у розвитку системи дошкілля. Навчання і розвиток дітей раннього віку відбувається на базі різноманітних дошкільних закладів, типи яких в кожній країні різняться і мають свої відмінності як у назві закладу, так і у організації роботи з дітьми. Як важливу тенденцію у ранньому навчанні малюків відмічаємо активне залучення батьків до процесу раннього навчання і виховання дітей – у багатьох країнах матері проводять частину часу з дітьми у закладах, граються з ними, займаються різними видами діяльності, окремі з них отримують спеціальну освіту і, очоливши заклад, виховують дітей.

Вважаємо, що вивчення досвіду зарубіжних країн має продовжуватися і є корисним для впровадження в українську систему освіти.

РОЗДІЛ 2. Соціальне виховання як напрям діяльності дитячих центрів

2.1. Соціально-педагогічна виховна система центрів розвитку дитини

У сучасних умовах дошкільна освіта перебуває на важливому етапі розвитку, переходу до більш якісного стану. Вона має свою унікальність та специфічність, які відрізняють її від інших освітніх ланок та виявляються в різноманітті її проявів. Зокрема, центри розвитку вирізняють мобільність, швидкість реагування на сучасні запити дитини, адже особливістю навчально-виховного процесу закладів є його побудова на принципах дитячої зацікавленості. Все це можна реалізувати у закладі лише за умови наявності творчого, інноваційного потенціалу педагогічного колективу. Більшість колективів в центрах розвитку дитини можна сміливо віднести до когорти людей, яким не байдуже майбутнє нашої країни, адже саме у центрах розвитку дитина з радістю розвиває свої творчі здібності, а не просто опановує знання [13, с. 27]. Працівники центрів враховують у своїй діяльності, що сучасні діти – не сліпі виконавці чужої волі, і сьогодні саме вони регулюють розвиток закладу, адже стрімкі зміни технологій у наш час призводять до того, що вихованці не бажають обирати між традиційними формами дозвілля, вони прагнуть нових сучасних форм діяльності.

Різні заклади розвитку, враховуючи специфіку побудови їх соціального і навчально-виховного процесу (варіативність, різнорівневість, добровільність, багатоукладність, необмежені можливості у часі, практична спрямованість навчання й виховання особистості), мають забезпечити формування цілісної картини світу, створити сприятливі умови для задоволення потреб дитини у самопізнанні й самореалізації, у формуванні особистісних якостей й високого рівня вихованості. Заклади розвитку мають унікальний виховний потенціал для формування системи цінностей і духовних пріоритетів підростаючого покоління, що складає основу подальших вчинків та поведінки майбутнього громадянина, члена

суспільства. Тому без перебільшень можна констатувати їх значну роль у формуванні соціальної компетентності і виховних можливостей у ранньому віці [21, с. 5].

Центри розвитку продовжують розвиватися як унікальні інститути соціального виховання дитини. Соціальне виховання у закладі постає як послідовна реалізація трьох рівнів, які передбачають включення дошкільника в діяльність, у процесі якої відбувається виховання особистості, засвоєння знань, соціального досвіду і зразків культури.

Перший рівень вибудовує відносини в системі «дитина – виховна інституція (власне заклад розвитку чи дитяче об'єднання)». Вона передбачає взаємозв'язок мотивації вихованця до участі у житті дитячого колективу і його самореалізації у цій діяльності (структурування вільного часу дитини, різновиди рекреації, розваги, комунікація, ідентифікація з референтною групою).

Другий рівень спрямовує вихованця на побудову взаємовідносин у системі: «соціальна діяльність і соціальний досвід певної групи»; передбачає набуття соціального досвіду відповідно до способу життя дитячої групи, реалізацію соціокультурної функції через відповідну соціальну діяльність; педагогічну підтримку в подоланні певних труднощів у творчій діяльності вихованця.

Третій рівень спрямовує орієнтацію дитини на загальні та диференційні соціокультурні цінності; сприяє вихованцю у самовизначенні до виконання соціокультурної функції та інтеграції до соціокультурної спільноти; забезпечує конструювання варіанту власного життя, перспектив життєвого самовизначення [28, с.14].

Надзвичайно важливим є завдання сформувавши у закладі розвитку потужну, творчу виховну систему. При моделюванні та побудові виховної системи центру доцільно використовувати такі методологічні підходи як системний, синергетичний, варіативно-модельний, особисто орієнтований, діяльнісний і компетентнісний. Системному підходу належить пріоритетна

роль у розробці моделі та її впровадженні у виховну практику. Будь-яка педагогічна технологія передбачає використання певної сукупності форм, методів і прийомів педагогічної діяльності, що інструментально забезпечують отримання прогнозованого результату [9, с. 31].

Ефективною є технологія моделювання виховних систем, розроблена Є. Степановим, яка являє собою чітку послідовність спільних дій педагогів, учнів і батьків з формування модельних уявлень про виховну систему:

- створення ініціативної групи для моделювання виховної системи;
- формування членами групи реального і майбутнього стану навчально-виховного закладу, його виховної діяльності;
- пошук ініціаторами своїх однодумців у педагогічному та батьківському колективах;
- встановлення контактів з науково-методичними установами або окремими науковцями;
- розробка програми дій щодо побудови моделі виховної системи;
- ознайомлення педагогів з теорією і практикою виховних систем, теоретичними і методичними основами проектування моделі випускника дошкільного закладу;
- діагностика стану і результативності навчально-виховного процесу, аналіз умов розвитку особистості дитини, визначення виховного потенціалу оточуючого середовища, шляхів і способів його реалізації;
- проведення роботи щодо актуалізації і стимулювання діяльності педагогів і батьків з формування образу закладу розвитку;
- створення творчих груп та організація їх діяльності з уточнення і розробки деталей образу закладу;
- конструювання моделі виховної системи і розробка програм її побудови;
- апробація окремих елементів виховної системи;
- проведення науково-методичної й управлінської експертизи моделі виховної системи та програми її побудови;

- затвердження моделі і програми побудови виховної системи на засіданні ради центру [9, с. 33].

Структурними компонентами моделі виховної системи є:

1. Реальний стан виховної системи:

- основні параметри закладу;
- виховний потенціал закладу і оточуючого середовища;
- досягнення у вихованні дітей можливостей соціального розвитку.

2. Проектований стан виховної системи:

- теоретико-методичні основи виховної системи (теорії, ідеї, які лягли в основу; ключові поняття);

- ціннісно-цільові орієнтири виховної системи (мета, завдання, цінності, принципи);

- механізми функціонування виховної системи (функції, умови);

- етапи побудови виховної системи (проектний, практичний, узагальнюючий);

- критерії та способи вивчення ефективності виховної системи (критерії, методики);

- створення та реалізація моделі виховної системи, які здійснюються педагогічним колективом за активної участі їх батьків [9, с. 34].

2.2. Соціальне виховання як формуючий елемент особистісного потенціалу та соціальних якостей у дітей

Наріжним каменем всіх питань, пов'язаних з розвитком дитини, її вихованням, соціалізацією, є її соціальне самопочуття і здатність взаємодіяти зі світом. Тому реалізація основних завдань соціального виховання сприяє оптимальному входженню дитини в соціальний світ, а соціальна компетентність дитини сприймається як здатність задовольняти власні потреби через суспільно прийнятні способи реалізації активності у взаємодії з оточуючими. Умовою повноцінної соціалізації дітей дошкільного віку є забезпечення умов для різнобічного розвитку дитини, а також досягненні соціальної зрілості, яка

характеризується набуттям соціального статусу особистості в подальшому. Одним із механізмів розвитку здібностей є їх усвідомлення. Таким чином, особистісний потенціал, зреалізований через творчу діяльність, забезпечує особистісне зростання дошкільника [8, с. 11].

У сучасних умовах значна роль належить центрам розвитку дитини, діяльність яких охоплює вільний час дітей, заснована на принципі вільного вибору, особистісно-орієнтованому підході до інтересів і здібностей кожного вихованця, є різноспрямованою та поліваріативною. Для успішного соціального виховання необхідним є створення в суспільстві умов та заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння підростаючим поколінням загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в молоді соціально-позитивних ціннісних орієнтацій. Соціальне виховання повинно досягати двох цілей: успішної соціалізації дітей у дошкільному віці і саморозвитку як суб'єкта діяльності так і особистості в цілому. У цьому, власне, і полягає розвиток особистісного потенціалу, який розглядається як невід'ємна частина процесу формування і розуміється як власні зусилля дитини, спрямовані на зміни в цілісній системі особистісних якостей і властивостей [22, с. 140].

Соціальне виховання розглядається як система соціально-педагогічних, культурних, сімейно-побутових та інших заходів, спрямованих на оволодіння та засвоєння дітьми і молоддю загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в них стійких ціннісних орієнтацій і адекватної соціально направленої поведінки [8, с. 14]. Загалом, можна стверджувати, що соціальне виховання, здійснене у виховних організаціях різних видів і типів, дає людині досвід взаємодії з іншими людьми, створює умови для позитивно направленої самопізнання, самовизначення, самореалізації, а в цілому – для набуття досвіду адаптації в соціумі.

Аналіз педагогічних наукових праць дозволив зробити деякі узагальнення стосовно найважливіших умов, які забезпечують розвиток соціальної, творчої особистості:

1. *Творчий характер педагогічного процесу.* Вся навчально-творча діяльність у закладі розвитку будується за принципом: не діти для програми, а програми для дітей. Діяльність педагога при цьому спрямована на пробудження дослідницької активності дітей не заради їх одностороннього вдосконалення в певній галузі знань, а навпаки, поглиблення цих знань супроводжується розвитком інтересу до інших напрямків широкої всебічної культури.

2. *Пріоритет виховання.* Передбачає повноту інтелектуального життя і духовну єдність, які полягають у випробуванні якомога більшої кількості почуттів (естетичних, гуманних, дружніх), утвердженням в дитячому колективі поваги, гідності, справедливості у взаєминах між особистостями.

3. *Діалог як засіб інтелектуальної співтворчості.* В основу комплексного, науково-методичного забезпечення педагогічного процесу була закладена ідея діалогічного спілкування, що максимально сприятиме наближенню педагогічного процесу до природи дитини.

4. *Системний характер керівництва соціально-педагогічним процесом,* яке можливо розглянути в двох аспектах: як систему, в якій функціонує соціально-педагогічний процес, і як сам процес управління [12, с. 14].

Відомо, що соціально-педагогічний процес складається з певних компонентів: мета, принципи, зміст, методи (прийоми), засоби та форми організації виховання учнів. Кожен з компонентів соціально-педагогічного процесу центру розвитку має сприяє соціальному вихованню дітей.

Специфіка періоду розвитку людини на етапі дитинства, коли закладаються базові підвалини розвитку всіх видів здібностей людини (здібностей до комунікації з оточенням, здібностей до пізнання світу та його відображення через творення образів та моделі внутрішньої картини світу) потребують ретельно виваженого врахування всіх аспектів в аналізі феномену «потенціал дитини». Це й аксіологічні аспекти своєчасного виявлення та розвитку задатків, нахилів та інтересів дитини, і проблемні аспекти розвивального середовища малюків, питання діяльній організації їх життя з погляду розвитку механізмів

активності, проблемні аспекти змістовного наповнення життя дитини та ціннісного ставлення до світу й себе [10, с. 10].

Давно усталеними у психолого-педагогічних науках є твердження про те, що особистісний рівень розвитку людини передбачає прояв її активності на творчому рівні діяльності. Структура соціально-педагогічної технології розвитку особистісного потенціалу включає в себе такі основні складові:

- попередня діагностика рівня розвитку особистісного потенціалу;
- мотивація до розвитку особистісного потенціалу;
- створення умов та організація діяльності з розвитку особистісного потенціалу, його реалізації;
- моніторинг та оцінка відповідності отриманих результатів запланованим [23, с. 21].

В. Моляко виділив у системі творчого потенціалу такі складові: задатки, схильності, які проявляються в підвищеній чутливості, певній вибірковості, перевагах, а також у динамічності психічних процесів; інтереси, їх спрямованість, частота і систематичність їх виявлення; домінування пізнавальних інтересів; прагнення до створення нового, схильність до створення нового, до пошуку і вирішення проблем; швидкість у засвоєнні нової інформації; утворення асоціативних масивів; схильність до постійних порівнянь, співставлень, вироблення еталонів для наступного відбору; прояви загального інтелекту – сприйняття, розуміння, швидкість оцінок і вибору шляху вирішення, адекватність дій; емоційне забарвлення окремих процесів, емоційне ставлення, вплив почуттів на суб'єктивне оцінювання тощо; цілеспрямованість, рішучість, систематичність у роботі, готовність до прийняття рішень [17, с. 2].

Під соціальною компетентністю дошкільника ми розуміємо якість особистості, сформовану у процесі активного творчого освоєння соціальних відносин, що виникають на різних етапах і різних видах соціальної взаємодії, а також засвоєння дитиною етичних норм, які є основою побудови і регулювання міжособистісних та внутрішньо особистісних соціальних позицій і відносин.

Інакше кажучи, особистісний потенціал дошкільника – це творення механізмів активності дитини ще в ранньому віці, що відбувається у всіх видах діяльності на етапі дитинства та має прояв у методах пізнання і відкриття світу, та засобах відображення цього творчого процесу, взаємодії зі світом в образах та моделях внутрішньої картини світу, створенні своєї моделі світу.

Саме тому особливо цінним є розуміння сутності особистісного потенціалу дитини як інтегративної властивості особистості. Творчий потенціал особистості розглядається як інтегративна властивість, що характеризує міру можливостей дитини здійснювати творчу діяльність, визначає потребу, готовність і здатність до творчої самореалізації, а також забезпечує ефективну взаємодію особистості з іншими людьми та високу продуктивність діяльності [29, с. 64]. Активність дитини при цьому виступає як передумова предметної діяльності, яка є засобом і способом людського життя. Тобто ми підкреслюємо, що головна ознака прояву особистісного потенціалу людини – її активність, яка реалізується у доцільній для вікового етапу життя діяльності. Не випадково термін «особистісний потенціал» часто поєднується з такими поняттями як «духовний потенціал», «інтелектуальний потенціал». Узагальнення в означених термінах «інтелектуальний», «духовний», «творчий» потенціал особистості таких важливих властивостей, якими є активність та прагнення до самореалізації, дає можливість розглядати поняття «особистісний потенціал» як синтетичну якість, що характеризує міру можливостей дитини ставити й розв'язувати нові завдання у різних формах життєдіяльності [25, с. 209].

ВИСНОВКИ

Важливу роль у становленні особистості відіграє період дошкілля. Саме цей період є найбільш сенситивним для формування первинного світогляду дитини, самосвідомості, розвитку соціальних властивостей і якостей тощо. Власне ідея створення розвивальних центрів для дітей дошкільного віку є позитивною, оскільки вони є додатковими суб'єктами виховного впливу на дитину, де завдяки невеликій кількості дітей у групі (5-10 осіб) педагог має можливість приділити значно більше уваги кожній дитині, ніж у дитсадку, де щодня в групі перебуває близько 20 і більше осіб. Слід наголосити на тому, що діти, які відвідують центр раннього розвитку – це більш пристосовані до життя, навчаються соціально-педагогічним навикам, добре адаптуються і відрізняються своєю хорошою підготовкою до школи.

Центри раннього дошкільного розвитку дітей – це установи, де співробітники намагаються виробити у дитини навички не тільки письма і читання, а й правильної поведінки в суспільстві. Педагоги подібних закладів обов'язково знають, якими саме знаннями і вміннями повинна володіти дитина в кожному конкретному віці. Для малюків є спеціальні уроки етикету, в рамках яких вдається відтворити моделі поведінки в тій чи іншій ситуації. Крім того, відвідування подібних закладів сприяє гармонійному розвитку особистості. Дитина стає більш сприйнятливою до будь яких проявів прекрасного і долучається до мистецтва.

Виходячи з усього проаналізованого у науковій роботі, слід зауважити, що центри розвитку дитини необхідні для того, щоб підвищити рівень розумового розвитку дошкільників, дати їм можливість проявити власні таланти.

Загалом, якісна дошкільна освіта сьогодні – це процес формування соціальних навичок, а також актуалізації особистісного потенціалу, розвитку та вдосконалення здібностей дитини, створення сприятливих умов для досягнення нею соціальної зрілості. Тому, потрібно розглядати центри розвитку дитини як соціально-виховне середовище, яке розуміється як загальна сукупність умов життєдіяльності дитини, що здійснює цілеспрямований вплив на її поведінку і

свідомість, тим самим є метою формування особистісних якостей, духовно-ціннісних орієнтацій, потреб та переконань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про дошкільну освіту» // Дошкільне виховання : бібліотечка журналу. – К. : Редакція журналу «Дошкільне виховання», 2001. – С. 4–33.
2. Положення про центр розвитку дитини № 1124. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: < <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1124-2009-%D0%BF> > – Заголовок з екрану.
3. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України « Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні» 2010 року. До 20-річчя ратифікації Україною Конвенції ООН про права дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0002715-10>> – Заголовок з екрану.
4. Баева О. Содержания и организации современного дошкольного образования Англии // Дошкольное воспитание. – 2007, № 11. – С. 21-27.
5. Берека Є. Вплив реформ освіти на розвиток позашкільних закладів в Україні (60-70 ті роки ХХ століття) / Є. Берека // Наукові записки Тернопільського держ. пед. університету. – Тернопіль, Серія: Педагогіка. – №1. – 2000. – С. 34-38.
6. Бідюк Н., Глушок Л. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти в Австралії // Порівняльна професійна педагогіка. – 2011, № 2. – С.189 – 195
7. Білецька С. Педагогіка дитиноцентризму в суспільному вихованні США і Японії // Шлях освіти. – 2007, № 2. – С. 19-25.
8. Буляк Н. Організація соціального виховання та соціалізації дитини в дошкільному навчальному закладі [Текст] / Н. Буляк // Соціальна робота та соціальна педагогіка: виклики сьогодення. – 2015. – С. 10–14.
9. Верещак О. Позашкільна діяльність як педагогічна система та соціокультурне середовище / О. Верещак // Рідна школа. – 2006. – № 12. – С. 32-34.
10. Горлова А. Інструменти розвитку творчого потенціалу дитини [Текст] / А. Горлова / Початкова школа. – 2007. – № 3. – С. 10-11.

11. Коваль Л. Соціальна педагогіка / Соціальна робота : навч. посібн. / Л. Коваль, І.Зверєва, С. Хлєбїк. – К. : ІЗМН, 2007. – 390 с.
12. Ковбасенко Л. І. Організаційно-педагогічні основи діяльності сучасного позашкільного навчального закладу : метод. посібник / Л. І. Ковбасенко. – К., 2000. – 53 с.
13. Кононко О. Виховуємо соціально компетентного дошкільника навч. метод. посібник до Базової прогр. розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / О. Кононко. – К. : Світич, 2009. – 208 с.
14. Ленів З. Особливості діяльності арттерапевтичного інклюзивного центру творчого розвитку дітей «Калинонька» / З. Ленів // Простір арттерапії: структура, хаос, стихія : матеріали VI міжн. наук.-практ. конф. / [ред. А. П. Чупрікова, Л. А. Найдьонової, О. А. Брусенко-Кузнецова та ін.]. – К. : Міленіум, 2009. – С. 31–33.
15. Малонга Ж. Современные дошкольные учреждения Франции: организация и содержание работы. - Дошкольное воспитание. – 2002, № 1. – С. 99-102.
16. Мельник Н. Розвиток дошкільної освіти у США. - Дис. канд. пед. наук за спец-тю 13.00.08. - дошкільна педагогіка. – Черкаси, 2011. – С. 327.
17. Моляко В. Психологія творчості – нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини // Практична психологія і соціальна робота. – 2004. – №8. – С. 1-4.
18. Мухина В. Психологический смысл исследовательской деятельности для развития личности // Народное образование. – 2006. – № 7. – С. 123-128.
19. Парамонова Л., Протасова Е. Дошкольное образование в Великобритании//Дошкольное образование. – 2009, № 11. – С.5.
20. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах. – К., 2005. – С. 145-146.
21. Поніманська Т. Дитина і соціум / Т. Поніманська // Дошкільне виховання. – 2004. – №8. – С. 4-6.

22. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл.] / Тамара Іллівна Поніманська. – К.: Академвидав, 2004. – С. 136–146.

23. Піроженко Т. О. Спілкування дитини з оточенням як презентація особистісних досягнень // Актуальні проблеми психології. Т 4: Психолого-педагогічні основи розвитку особистісного потенціалу дитини в сучасному суспільстві. Зб. наукових статей / Заг. ред. С. Д. Максименка, С. О. Ладивір. – К., 2006. – С. 15-26.

24. Пустовіт Г. П. Позашкільна освіта і виховання : теоретико-дидактичний аспект : Монографія / Г. П. Пустовіт. Книга 1. – Миколаїв : Видавництво МДУ ім. В. О. Сухомлинського, 2010. – 379 с.

25. Ріпка А. Й. Нові підходи до розкриття, реалізації та розвитку потенціалу особистості обдарованої дитини [Текст] / А. Й. Ріпка // Таврійський вісник освіти. – 2005. – № 3. – С. 209-214.

26. Цвірова Т. Д. Розвиток позашкільних закладів різних типів в Україні (1920-1941 рр.) : дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. Д. Цвірова. – К., 2004. – 236 с.

27. Циганова Ю. Позакласна робота та розвиток соціальних якостей [Текст] // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2008. – № 9. – С. 65-68.

28. Шагай Н. Позашкільний педагогічний процес як цілісна система виховання особистості молодого школяра// Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Сер. Педагогіка. – Тернопіль, 2006. – Вип.4. – С. 13-17.

29. Шпак С. В. Перспективне завдання як засіб виявлення та розвитку творчого потенціалу дитини // Обдарована дитина. – 2007. – № 2. – С. 63-67.

30. Яременко Н.В. Соціальна система дозвілля: за матеріалами навч. посіб. « Дозвіллезнавство» / Н. В. Яременко // Позакласний час. – 2011. – № 6. – С. 20-